

بررسی تطبیقی نگرش به ختنه دختران بر مبنای حقوق زنان- کودکان، ادیان و حقوق ایران

نویسنده: کامیل احمدی^۱

چکیده

ختنه دختران آئینی است که با قدمت بسیار که علی رغم نقض وجوه مختلف حقوق جنسی کودکان و زنان، امروزه نیز همچنان معمول است. ختنه شامل وارد آوردن هر گونه آسیب به دلایل غیر پزشکی به دستگاه تناسلی زنان می باشد که نقض حقوق بشر، حقوق زنان و کودکان اعلام شده است و کشورهای عضو سازمان ملل و متعهد به کنوانسیون های حقوق کودک و زنان که ایران نیز امضا کننده برخی از این کنوانسیونها است، بر اساس قوانین داخلی و بین المللی به مبارزه با این پدیده پرداخته اند ولی در برخی کشورها مانند ایران از سوی مسئولین امر انکار می شود و در قوانین و حقوق ایران هیچگونه حمایت قانونی و قضایی از زنان و کودکان در این باره وجود ندارد و اقدامات چشمگیری از سوی دولت و نهادهای مرتبط برای مبارزه با این آسیب صورت نگرفته است. ختنه دختران سنتی است دیرین که پیش از اسلام، مسیحیت یا یهودیت رواج داشته است، با این همه بسیاری از گفتمان ها ختنه زنان را به دین ربط می دهند و آن را یکی از الزامات ادیان و عمدتا دین اسلام می دانند.

کلیدی: ختنه دختران، حقوق بین الملل، ادیان، حقوق ایران.

^۱. محقق و مردم شناس: kameel14@hotmail.com

<http://kameelahmady.com>

مقدمه

ختنه دختران موضوعی بحث برانگیز در سراسر جهان است و برخی گروه‌ها آن را هدف لازم الاجرای خود می‌دانند از جمله مدافعان حقوق زنان، فعالان حقوق بشر، فعالان اجتماعی، سازمان‌های بین‌المللی نظیر یونیسف و نیز برخی حکومت‌هایی که خود را ملزم به اجرای تعهدات بین‌المللی می‌دانند. طبق کنوانسیون‌ها و قوانین حقوق بشر سازمان ملل، ختنه دختران یا بریدن آلت تناسلی زنان^۲ آئینی است کهن، که برخی جنبه‌های اساسی حقوق جنسی زنان و کودکان را نقض می‌کند. بر اساس تعریف سازمان جهانی بهداشت^۳ (۱۹۹۷) ختنه زنان عبارت است از کلیه روش‌هایی که منجر به آسیب رساندن یا خارج کردن تمام یا قسمتی از دستگاه تناسلی زنان براساس اهداف فرهنگی یا سایر دلایل غیرطبی می‌شود (تیلور^۴، ۲۰۰۳) در تعریف دیگری بریدن آلت تناسلی زنان، شامل همه روش‌های برداشت جزئی یا کلی از بخش خارجی دستگاه تناسلی زنان بدون دلایل خاص پزشکی می‌باشد (جتنت^۵ و همکاران، ۲۰۰۹).

ختنه دختران در کشورهای متفاوتی وجود دارد و نمی‌توان بیان نمود که مخصوص خاورمیانه یا آفریقا، یا فقط در میان مسلمانان، یهودیان یا مسیحیان است. سازمان جهانی بهداشت در یک تقسیم‌بندی، ختنه دختران را در چهار نوع دسته، طبقه‌بندی نموده است. نوع اول برداشتن کلی یا جزئی کلیتوریس و یا غلفه است (کلیتوریدکتومی)، نوع دوم برداشتن کلی یا جزئی کلیتوریس و لب‌های کوچک فرج، با یا بدون بریدن لب‌های بزرگ فرج، نوع سوم که به نوع فرعونی هم شهرت دارد، هرگونه تنگ کردن مجرای مهبل با ایجاد یک مهر و موم پوششی با قطع کردن و تغییر مکان دادن لب‌های کوچک فرج و یا لب‌های بزرگ فرج، با یا بدون بریدن کلیتوریس است و نوع چهارم هرگونه عمل خطرناک دیگر بر روی آلت تناسلی زنان به مقصودی غیر پزشکی. مانند سوراخ کردن، سوزن زدن، شکافتن و غیره. در این نوع ختنه هیچ بافتی برداشته نمی‌شود. معمولاً ختنه توسط زنان سالخورده، ماماها و حتی آرایشگران انجام می‌شود (منیرو^۶ و همکاران، ۲۰۰۰؛ سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۰۸).

چرایی ختنه دختران کاملاً وابسته به جوامعی است که این عمل در آنجا معمول است. در این جوامع برای توجیه برداشتن بخشی از بدن دختران انواع و اقسام دلایل وجود دارد. این توجیهات پیوند مستقیم دارد با تاریخ و ایدئولوژی این جوامع که بعضاً بر مبنای نابرابری‌های جنسیتی و مهار تمایلات جنسی زنان شکل گرفته‌اند. نظریه پردازان، انگیزه

^۲ . Female genital mutilation or Female genital cutting (FGM)

^۳ .WHO

^۴ . Taylor

^۵ . Getnet

^۶ . Meniro

اصلی ختنه کردن دختران را مهار میل جنسی زنان در جوامع مرد سالار ذکر کرده اند. در برخی موارد آن را نوعی مناسک ورود به بزرگسالی و پیوستن به زنان بالغ دانسته اند. این عمل به دلیل باورهای فرهنگی و مذهبی صورت می گیرد و افراد را به این عمل وا می دارد که اهم آنها عبارتند از: پاکدامنی و حفظ بکارت، دفاع از حیثیت و آبروی خانواده، دست به حلال بودن زن (برای پخت و پز)، عمل به دستورات مذهبی سلامت، زیبایی و انگیزه های اقتصادی در ازدواج از جمله گرفتن شیر بها (لیندورفر^۷، ۲۰۰۷). اعتقاد بر این است دخترانی که ختنه می شوند در واقع از کودکی به بزرگسالی انتقال یافته اند. بر همین مبنا آنها زودتر ازدواج می کنند. کودکانی که هنوز بزرگ نشده اند و در نقش کودک همسر، در معرض آسیب های جسمی و روانی فراینده قرار خواهند گرفت (احمدی، ۱۳۹۵)^۸.

ختنه کردن دختران عواقبی نامطلوبی بر روی سلامت جسم و روان دختران دارد؛ این عمل گاهی زندگی قربانیان را می گیرد و گاهی عوارض آن تا پایان عمر گریبان گیرشان خواهد بود. از آنجا که ختنه دختران بدون بیهوشی و بدون رضایت آنان صورت می گیرد با دردی عظیم همراه است. معمولاً این عمل در محیطی غیربهداشتی بر روی دختران خردسالی انجام می شود که عموماً ۴ تا ۱۲ سال دارند. این عمل معمولاً به دست ختنه کنندگان سنتی انجام می گیرد. اغلب آنها زنانی هستند که هیچگونه آموزش پزشکی در این خصوص ندیده اند و تنها پشتوانه شان در این کار تجربه ای است که طی سالیان کسب کرده اند. آنها برای بریدن از وسایلی چون تیغ ریش تراشی، قیچی یا چاقو استفاده می کنند و پس از عمل نیز گاهی محل زخم را با نخ و گاهی با سیم می دوزند و برای تسکین درد از خاکستر استهاده می شود. این عمل نه تنها هیچ گونه توجیه پزشکی ندارد بلکه، بسته به نوع و شدت آن، به برخی عملکردهای اصلی بدن زنان صدمه می زند و در طول زندگی عواقبی وخیم برای سلامتی جسم و روان آنان بدنبال دارد، از جمله دردهای شدید، عفونت، آثار سوء در تولد فرزند، دشواری در دفع ادرار، دشواری در انجام عمل جنسی، کاهش چشمگیر لذت جنسی و آسیب های روحی و روانی متعدد (احمدی، ۱۳۹۴).

به گزارش یونیسف، ختنه دختران عمدتاً در ۲۹ کشور واقع در آفریقا، بعضی کشورهای آسیا و خاورمیانه و نیز میان برخی مهاجران مقیم آمریکای شمالی، استرالیا، خاورمیانه و اروپا رواج دارد. گزارش های اخیر یونیسف حکایت از

^۷ . Lindorfer

^۸ . نگارنده در حین تحقیق و مشاهدات خود در باب ختنه دختران به این نتیجه دست یافت که ختنه یکی از عوامل موثر در ازدواج زود هنگام کودکان است. بر این اساس پژوهش بعدی خود را در حوزه ازدواج زود هنگام کودکان در ایران انجام داد. این پژوهش بصورت کتاب تحت عنوان "طنین سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زود هنگام کودکان در ایران" با زبان های انگلیسی و فارسی منتشر شده است:

Ahmady, K(2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study on Early Child Marriage in Iran. Nova publishing. www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

آن دارد که امروزه حدود ۱۳۰ میلیون نفر زن و دختر در سراسر جهان زندگی می کنند که قربانی یکی از انواع ختنه دختران بوده اند و سالانه حدود دو میلیون نفر نیز به شمار ایشان افزوده می شود (یونیسف^۹، ۲۰۱۴). نظر به اینکه ختنه دختران در کشورهای متفاوتی وجود دارد و این پدیده تحت تاثیر مذهب و حقوق داخلی و بین المللی قرار دارد، در این پژوهش، ختنه دختران را بر مبنای حقوق و قوانین بین الملل، ادیان و حقوق و قوانین ایران تبیین و تشریح می گردد.

مبحث اول: نگرش به ختنه دختران در حقوق و قوانین بین الملل

ختنه دختران در فرهنگ‌هایی بسیار متفاوت مشاهده شده است، از قبایل بومی استرالیا گرفته تا جوامع مختلف آفریقا. بنا به گزارش یونیسف، ختنه دختران عمدتاً در ۲۹ کشور واقع در آفریقا، بعضی کشورهای آسیا و خاورمیانه و نیز میان برخی مهاجران مقیم آمریکای شمالی، استرالیا و اروپا رواج دارد (یونیسف، ۲۰۱۳). مهاجرت روزافزون جماعت‌هایی که دختران را ختنه می کنند این عمل را به بعضی از کشورهای دیگر جهان نیز کشانده است، از جمله به استرالیا، کانادا، نیوزلند، آمریکا و برخی کشورهای اروپایی (بویل و پروز^{۱۰}، ۲۰۰۰). میتوان به میزانی محدودتر، ختنه دختران را در اندونزی، مالزی، پاکستان و هند نیز سراغ گرفت (ایساکا و یوسف^{۱۱}، ۲۰۱۳). سازمانهای فعال در زمینه‌های بشردوستانه و توسعه جهانی ختنه زنان را مصداقی از خشونت می دانند، خاصه خشونت علیه زنان و کودکان. سازمان ملل این عمل را اینگونه توصیف می کند. «جلوهای از نابرابری ریشه دار جنسیتی که زنان را در جایگاهی فرودست قرار می دهد». ختنه دختران در سال های اخیر روند نزولی به خود گرفته است. ارتقای آگاهی و آشنا شدن با دنیای مدرن تغییر زیادی در نگرش مردم به ختنه دختران پدید آورده است و رفتار آنان را بسیار دگرگون کرده است. سازمان های فعال در زمینه های حقوق بشر و توسعه جهانی، ختنه دختران را مصداقی از خشونت علیه کودکان و دختران می دانند. طی دهه گذشته هم در سطح منطقه ای و هم در سطح جهانی اقدامات مهمی در این زمینه صورت گرفته است. تاریخ مبارزات علیه ختنه زنان بصورت مشخص به اوایل قرن بیستم با ورود استعمارگران و مبلغان دینی مسیحی در آفریقا باز می گردد. آنها ختنه را مخالف با عقاید مسیحی می دانستند و باب ممنوعیت ختنه دختران بصورت جدی مطرح شد. در دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۶۰ کمپین های زنان تشکیل و مخالفت خود را ختنه زنان آشکارا اعلام کردند. در

⁹. UNICEF

¹⁰. Boyle & Preves

¹¹. Isiaka & Yusuff

سال ۱۹۷۹ سازمان جهانی بهداشت اولین سمینار جهانی را در این خصوص برگزار کرد. از آن زمان تا کنون تلاشهای بسیاری در سطح جهان صورت گرفته تا متولیان امر را متقاعد کند ختنه کردن دختران را خاتمه دهند؛ وقتی در سال ۲۰۱۲ مجمع عمومی سازمان ملل ختنه دختران را به عنوان مصداقی از نقض حقوق بشر به رسمیت شناخت، این تلاشها قوتی تازه یافتند. سازمان یونسف ناقص سازی جنسی زنان را نقض حقوق بنیادی دختران، تبعیض و نقض حقوق دستیابی به فرصت های برابر، سلامتی، رهایی از خشونت، جراحت، سوءاستفاده، شکنجه، بدرفتاری یا رفتار غیرانسانی و تحقیر آمیز، محافظت در برابر سنت های خطرناک، و حق تصمیم گیری های مربوط به تولیدمثل دانسته است که همگی این حقوق در حمایت قوانین بین المللی هستند (یونسف، ۲۰۰۹). در بیانیه ای که سازمان بهداشت جهانی و چندین سازمان وابسته با سازمان ملل علیه ناقص سازی زنان در سال ۲۰۰۸ منتشر کرده است، ناقص سازی زنان نقض حقوق بشر اعلام شده است. علاوه بر این، کنوانسیون ها و عهدنامه های جهانی و منطقه ای متعددی پشتیبان براندازی این رسم در سطح جهانی اند. از جمله این کنوانسیون ها می توان به کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون برای برچیدن هر گونه تبعیض بر ضد زنان و ... اشاره کرد در سالهای اخیر، ارتقا آگاهی به مدد کمپین های اطلاع رسانی، آموزشی و ارتباطاتی در کانون اقدامات علیه ختنه دختران قرار داشته است. فعالان برای برقراری ارتباط با توده مردم از هنرهای چون موسیقی، نمایش و فیلم نیز به وفور بهره گرفته اند. علاوه بر این، بخش بهداشت و سازمان های حقوق بشری نیز بسیار فعال بوده اند و در برنامه های آموزشی خود در مورد حقوق زنان که برای وکلا، قضات و عموم مردم برگزار می کنند، بحث ختنه دختران را نیز گنجانده اند. با به رسمیت شناخته شدن تدریجی ختنه دختران به عنوان نقض حقوق بشر، کمپینی جهانی شکل گرفت که هدف آن طرح و وضع قوانین علیه این عمل بود. بسیاری از کشورها اکنون با امضای برخی معاهدات بین المللی و منطقه ای ناظر به اشکال مختلف تبعیض و خشونت متعهد حمایت از حقوق زنان و کودکان شده اند. برای مثال، از ۲۸ کشور آفریقایی که دختران را ختنه می کنند قریب به ۱۷ کشور قوانینی دارند که مشخصاً ختنه دختران را منع می کند، از جمله بوركینافاسو، سنگال، ساحل عاج، غنا، جیبوتی، گینه، توگو، تانزانیا، کنیا، جمهوری آفریقای مرکزی و مصر. از این گذشته، کشورهای سنگال، سودان، مصر و اتیوپی گامی فراتر برداشته اند و ختنه دختران را در قوانین کیفری خود جرم دانسته اند. اغلب کشورهای میزبان مهاجرانِ کشورهایی که دختران را ختنه می کنند نیز قوانین خاصی در باب ختنه دختران وضع کرده اند. برخی کشورهای اروپا مثل بریتانیا، سوئد، نروژ و بلژیک قوانین خاصی وضع

کرده‌اند که این عمل را جرم می‌دانند. درحالی که کشورهای دیگری نظیر فرانسه ذیل برخی مواد کلیتر قوانین کیفری به ختنه دختران رسیدگی می‌کنند. در سال ۲۰۱۱ دولت اسپانیا اقداماتی علیه آن دسته خانواده‌های مهاجر که دخترانشان را برای ختنه به کشورهای خود می‌بردند آغاز کرد. در اوایل سال ۲۰۱۵ پزشکان اسپانیایی طرحی پیشنهاد دادند که بر اساس آن تمام دختران خانواده‌های مهاجر باید معاینه شوند و خانواده‌های ایشان تعهدنامه‌ای امضا کنند مبنی بر اینکه دختران خود را ختنه نکنند (احمدی، ۱۳۹۴).

مبحث دوم: نگرش به ختنه دختران بر مبنای ادیان

منشاء تاریخی ختنه کردن دختران معلوم نیست. محققان خواستگاه جغرافیایی این عمل را اطراف رود نیل در مصر باستان به منظور جلوگیری از بارداری زنان بویژه بردگان و زنان آن را بیش از دو هزار سال قبل می‌دانند. تمدن‌های روم و عرب نیز این عمل را با پاکدامنی و بکارت جنسی پیوند می‌دهند. درست است که ختنه زنان در میان گروه‌های مسلمان، مسیحی و برخی از گروه‌های یهودی مثل بتا اسرائیل و فلاشا نیز رایج است، ولی باید تاکید کرد که نه در کتاب مقدس (عهد عتیق و عهد جدید) و قرآن ذکری از ختنه دختران هست و نه در هیچ یک از متون معتبر یهودی، مسیحی و اسلامی (روزی^{۱۲}، ۲۰۱۳) بنابراین ختنه کردن دختران را ادیان تاسیس نکرده‌اند ولی در برخی جوامع دین به مبنایی توجیه کننده برای ترویج ختنه دختران بدل شد، چون آن را با پاک دامنی زنان گره زدند.

ختنه دختران سنتی است دیرین که پیش از اسلام، مسیحیت یا یهودیت رواج داشته است، با این همه بسیاری از گفتمان‌ها ختنه زنان را به دین ربط می‌دهند و آن را یکی از الزامات ادیان و عمدتاً دین اسلام می‌دانند. ختنه دختران واجب شرعی نیست و در واقع این عمل با بسیاری از جنبه‌های اسلام تعارض دارد. با این حال اشخاص عادی که دانش اندکی از اسلام دارند ختنه دختران را به نوعی با ایمان خود مرتبط می‌دانند، همچنین مسلمانان متعصب شافعی ختنه دختران را بخشی از شیوه زندگی خود می‌دانند و شدیداً از آن حمایت می‌کنند. بسیاری از قبایل در زمان حضرت محمد سنت ختنه دختران را داشته‌اند. بنابراین، ختنه دختران از پیش از اسلام در بین آنها رواج داشته و مسلم است که حضرت محمد باب ختنه دختران را باز نکرده است. سارا علی در کتاب خود زنی در معرض تهدید، می‌نویسد "قرآن در مقام متنی که رهنمودهای اصلی را فراهم آورده است (متنی که برخی اوامر و قوانین بطور مشخص در آن ذکر شده‌اند) هیچ اشاره‌ای به مساله ختنه نمی‌کند، نه برای مردان و نه برای زنان. اما در قرآن رابطه جنسی در ازدواج به عنوان

رابطه‌ای مبتنی بر ارضاء متقابل ذکر شده است و قرآن آن را موهبتی از جانب خدا میداند.^{۱۳} برخی سعی می‌کنند با رجوع به احادیثی از حضرت محمد ختنه دختران را توجیه کنند.^{۱۴} در این زمینه احادیث مختلفی وجود دارد که آنها را در حکم دفاع از ختنه دختران تفسیر کرده اند. یکی از آنها که به حدیث ختنه مشهور از این قرار است: «اُخْفِضِي وَلَدَكَ تَهْكِي فَإِنَّهُ أَنْضَرُ لِلْوَجْهِ وَأَحْظَىٰ عِنْدَ الزَّوْجِ». زنی از زنان مدینه ختنه می‌کرد، پیامبر صلی الله علیه وسلم به وی متذکر شد که «هرگاه زنان را ختنه کردی مراقب باشی که در بریدن مبالغه نکنی، چرا که این امر (عدم مبالغه) هم برای زن و هم شوهرش پسندیده تر است». (سنن ابوداود^{۱۵}، باب ۱۷۹، روایت ۱۵۷۱). سیره حضرت محمد نمایش راستین تعالیم قرآن است. از آنجا که در خود قرآن بحثی از ختنه دختران وجود ندارد، اعتبار این حدیث مورد تردید است و خود ابو داوود آن را در زمره احادیث و روایات ضعیف قرار می‌دهد. عقیده اکثر علمای بنان از جمله سید سابق مولف متاب فقه السنه بر این است که تمامی احادیث مرتبط با ختنه دختران ناموثق و بی اعتبار است. بحث‌های زیادی حول این موضوع وجود دارد و بسیاری علمای اسلامی ادله و شواهدی در تقبیح ختنه دختران ارایه داده اند. در سال ۲۰۰۶، کنفرانسی در دانشگاه الازهر قاهره در مصر برگزار شد که بسیاری علمای سرشناس دینی در آن حضور داشتند. در این کنفرانس چنین فتوایی صادر شد که ختنه دختران باید ممنوع شود چرا که عملی خارج از اسلام است. پرفسور علی جمعه، مفتی اعظم مصر در کنفرانس فتوا صادر کرد و گفت: «ختنه دختران چه از نظر روانی و چه از نظر جسمانی به زنان آسیب می‌رساند برای حمایت از یکی از عالی‌ترین ارزش‌های اسلامی، که همانا آسیب نرساندن به دیگران است طبق فرمایش پیامبر اسلام^{۱۵}، ضرر و زیان رساندن به خود و دیگران جایز نیست و باید عمل ختنه دختران کنار گذاشته شود. وانگهی این عمل را می‌توان تجاوزی علیه بشریت تلقی کرد که مستحق مجازات است».

مبحث سوم: نگرش به ختنه دختران در حقوق و قوانین ایران

در کشورهای خاورمیانه از جمله ایران به دلیل ضعف قوانین منع ختنه، تلاش برای مبارزه با ختنه دختران نتوانسته به نتیجه مثبتی نایل گردد. در ایران این موضوع از سوی مسئولین کاملاً نادیده گرفته شده و گاهی حتی انکار می‌شود و بیان می‌کنند که به علت محدود بودن این پدیده اقدامی انجام نمی‌شود و بیان نموده‌اند که کانون این موضوعات در

^{۱۳} هیچگونه حدیث و روایت موثقی وجود ندارد.

^{۱۴} کتاب السنن نوشته ابوداود سلیمان بن اشعث بن اسحاق بن بشیر ازدی (یا اسدی) سجستانی (۲۰۲-۲۷۵ق) است که به نام سنن «ابی داود سجستانی» شهرت یافته است. این کتاب یکی از صحاح سته بوده و از منابع حدیثی بسیار مهم اهل سنت در زمینه عقاید، تاریخ سیره، اخلاق، و فقه می‌باشد.

^{۱۵} لاضرر و لاضرار فی الاسلام

آفریقا و کشورهای دیگر می باشد و در ایران موضوعیت ندارد^{۱۶}. بر خلاف استدلال مسئولین مبنی بر محدود بودن ختنه دختران، نگارنده طی تحقیقی جامع در سالهای ۱۳۸۴-۱۳۹۴ به بررسی میزان شیوع ختنه در ایران و تبیین عوامل موثر بر آن پرداخته است. تحقیقات نگارنده نشان داده است که این پدیده در غرب، شمال غرب و جنوب ایران در مناطق حومه شهری و بیشتر در مناطق روستایی رایج است و از ختنه دختران در این مناطق تحت عنوان «سنت» یاد می شود که خوشبختانه در سالهای اخیر رو به کاهش بوده است اما باز هم آمار نگران کننده ای در این باره وجود دارد^{۱۷}. این پژوهش که بصورت میدانی و در سطح کلان بوده و نقطه عطفی در بین تحقیقات در باره ختنه دختران در سالهای اخیر می باشد. نتایج این تحقیق بعد از مطالعه بر روی ۲۰۰ روستا و شهر و انجام بیش از هزار مصاحبه حاکی از آن است که ختنه دختران در بخش هایی از استان های هرمزگان، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی که دارای مذهب شافعی از مذاهب چهارگانه اهل سنت هستند، رایج است. بالاترین میزان ختنه دختران در استان هرمزگان می باشد ولی در مناطق غربی ایران ختنه دختران کمتر صورت می می گیرد. از مهمترین دلایل انجام ختنه در این مناطق توجیهات مذهبی، عدم آگاهی، تحصیلات پایین و بی سواد، فرهنگ مردسالارانه و باورهایی در مورد پاکدامنی، بهداشت بوده است (احمدی، ۱۳۹۴).

در ایران به دلیل فقدان حمایت قانونی و دولتی، مبارزه با ختنه دختران بسیار دشوار می باشد. از دلایل اصلی عدم حمایت قانونی برای مبارزه با ختنه دختران و عدم حمایت دولت می توان به مذهب رسمی کشور اشاره نمود. از آنجا که مذهب رسمی تشیع می باشد و این نوع عمل در مناطق سنی نشین رخ می دهد، قانون گذار و قوه مجریه به این نوع مسایل که مربوط به اهل سنت می باشد ورود نمی کنند و اینگونه مسایل را انکار می کنند. باوجود رواج این پدیده در ایران، ختنه دختران موضوعی است که در زمره محرمات یا امور به اصطلاح تابو قرار دارد و به طور رسمی به وجود این عمل اذعان نمی شود. زیرا تایید آن از سوی دولت بار حقوقی بین المللی برای ایران در پی دارد. بالطبع، تصویب و اجرای قانون علیه چیزی که وجود آن به رسمیت شناخته نمی شود، موضوعیت ندارد و همچنین اقدامات لازم برای پیشگیری و مبارزه از سوی دولت و سایر نهادهای دیگر صورت نمی گیرد. نگارنده در حین تحقیق در باب ختنه زنان در ایران بصورت مداخله ای اقداماتی از قبیل آگاهی رسانی به زنان درباره عوارض ختنه، آموزش مراقبت های

^{۱۶}. مصاحبه رئیس انجمن علمی مددکاران با خبرنگار جهان نیوز، ۱۳۸۸

^{۱۷}. بنام سنت: پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران، تهران: نشر شیرازه. همچنین این کتاب با زبان انگلیسی ترجمه و انتشار یافته است:

بهداشتی و روانی توسط دستیاران آموزش دیده به زنان و همچنین ارتباط با روحانیون و منتفذان دینی و اقناع آنان برای مبارزه با ختنه دختران انجام داد. بعد از مراجعه به مناطقی که در باب مضرات ختنه دختران آگاهی رسانی شده بود و روحانیون در باره عواقب و آثار آن در آن مناطق تبلیغ کرده بودند، مشاهده شد که میزان رواج ختنه دختران کاهش چشمگیری داشته است. در قوانین موجود ایران بطور مشخص ذکری از ختنه دختران نیست، حقوق ایران از زنان در برابر ختنه حمایت نمی کند. هیچ گونه قانونی برای مجازات ختنه تعیین نشده است اما ذیل برخی قوانین می توان مثله کردن بدن را قانوناً تحت پیگرد قرار داد و مجازات کرد که می توان به منشورهای حقوق و مسئولیتهای زنان ناظر به حق حیات، تمامیت بدنی، حمایت از زنان در برابر قربانی شدن، حق سلامت ذهنی و جسمانی و حمایت از زنان در برابر خشونت های خانوادگی اشاره نمود و درخواست دیه نمود. با این همه از آنجا که اکثر این قوانین جسته گریخته اجرا می شوند، دشوار بتوان مواردی یافت که دعاوی قربانیان ختنه در دادگاه به نتیجه رسیده باشد (علوی^{۱۸}، ۲۰۱۵). بنابراین تا زمانی که وجود آن از سوی مسئولین انکار شود و نمی توان امیدوار بود که قانونی برای حمایت از زنان در این باره وضع شود و اقدامات پیشگراانه از سوی دولت و سایر نهادها و ارگان های مرتبط صورت بگیرد.

بحث و نتیجه گیری

ختنه دختران عملی است که در گوشه و کنار دنیا برای تحت انقیاد درآوردن زنان و دختران به نام فرهنگ و مذهب انجام می شود. به شکل طعنه آمیزی زنان خود نقش مهمی در تداوم این عمل دارند و این عمل توسط خود زنان بر خود زنان اعمال می شود. با اینکه عمدتاً آفریقا را می توان مرکز ختنه دختران قلمداد کرد، اما مطالعات بسیاری نشان داده اند که ختنه دختران تنها محدود به آفریقا نیست و در خاورمیانه، آسیا، مهاجران استرالیا، نیوزلند، کانادا، اروپا و امریکا نیز رواج دارد. به عبارت دیگر باقی کشورها نمی توانند نسبت به این معضل بی توجه باشند. چرا که با حرکت مهاجران برای تشکیل زندگی های جدید در اقصی نقاط دنیا، این عمل هم منتشر می شود. داده های یونیسف نشان می دهد که در سراسر دنیا، تعداد کثیری از زنان بطور مستقیم یا غیر مستقیم از ختنه دختران دچار آسیب هستند. یونیسف تعداد زنان ختنه شده را ۱۴۰ میلیون تخمین زده است. برای توجیه برداشتن بخشی از بدن دختران انواع و اقسام دلایل وجود دارد. این توجیهات پیوند مستقیم دارد با تاریخ و ایدئولوژی جوامعی که در آن ختنه دختران صورت می گیرد که بعضاً بر مبنای نابرابری های جنسیتی و مهار تمایلات جنسی زنان شکل گرفته اند. مهم ترین دلایل ختنه زنان در این مناطق شامل توجیهات مذهبی و شرعی، عدم آگاهی، تحصیلات پایین و بی سواد، فقر، فرهنگ

مردسالارانه و باورهایی در مورد پاکدامنی، بهداشت و زیبایی بوده است. ختنه دختران عواقب و آثار ی از جمله دردهای شدید، عفونت، آثار سوء در تولد فرزند، دشواری در دفع ادرار، دشواری در انجام عمل جنسی، کاهش چشمگیر لذت جنسی و آسیب های روحی و روانی متعددی دارد. با توجه به آثار و مضرات ختنه دختران، مبارزه با ختنه به مرور زمان در زمره مهم ترین حقوق زنان-کودکان در قوانین بین المللی مطرح شد و کشورهایی که خود را متعهد به حقوق کودکان و زنان می دانند و به قوانین آن متعهد شده اند، راهکارهای متفاوتی برای مبارزه با ختنه دختران در پیش گرفته اند. ختنه دختران هر چند در هیچ یک از ادیان وجود ندارد و به آن توصیه نشده است ولی برای آن یک نوع توجیه شرعی و مذهبی قایلند. در اسلام، مذهب اهل سنت، ختنه دختران را بر مبنایی روایاتی که توسط محدثین ضعیف اعلام شده است، انجام می دهند و در ایران در بخش های سنی نشین شافعی مذهب استان هرمزگان، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی که شافعی مذهب هستند، این پدیده رایج است اما از سوی نهاد دولت نادیده گرفته شده و به آن توجه چندانی نمی کند. بر این مبنا زمانی که یک آسیب اجتماعی از موضوعیت برخوردار نیست از سوی قوه قضایه و مجریه نادیده گرفته می شود و هیچ گونه قوانین حمایتی از زنان در این موارد در حقوق و قوانین ایران یافت نمی شود. برای مبارزه و مقابله با این معضل اجتماعی که طبق کنوانسیون های سازمان ملل مصداق بارز خشونت جنسی علیه زنان بویژه دختران و کودکان می باشد باید اقدامات جدی صورت بگیرد. این اقدامات مستلزم همکاری همه جانبه و استفاده از تجربیات جهانی می باشد. حضور روح تغییر در خود جامعه و رویکردهای توسعه اقتصادی اجتماعی جامع، موثرترین عوامل در شکل گیری تغییرات ماندگار هستند. از مهم ترین راهکارها به منظور پیشگیری و مقابله با ختنه در کشورهای خاورمیانه بویژه ایران می توان به موارد مانند پذیرش موجودیت ختنه و موضوعیت آن از سوی دولت و وزارتخانه ها مرتبط، انجام اقدامات حقوقی و الزام آور در جهت پیشگیری و مبارزه با آن از سوی دولت و بستر سازی فرهنگی، ورود این الزامات در حوزه قضایی، بهداشتی و آموزشی، اختصاص خدمات بهداشتی ملی و خدمات اجتماعی، حمایت روحانیون و منتقدان دینی از مبارزه با ختنه دختران و صدور فتوای شرعی مبنی بر غیر شرعی بودن و مضر بودن ختنه دختران و زنان، برنامه ریزی کاربردی برای استفاده از رسانه ها و شبکه های اجتماعی در حوزه مقابله با ختنه زنان و افزایش آگاهی های بهداشتی و روانشناختی، تقویت سازمانهای مردم نهاد و غیردولتی به منظور بستر سازی فرهنگی و آگاهی بخشی در حوزه ختنه دختران اشاره نمود.

منابع

احمدی، کامیل (۱۳۹۵). طنین سکوت: پژوهشی جامع درباب ازدواج زود هنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه

احمدی، کامیل (۱۳۹۴). به نام سنت: پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران، تهران: نشر شیرازه.

- World Health organization, 1997. Female Genital Mutilation Geneva, Switzerland: world Health organization
- Taylor V. Female genital mutilation: cultural practice or child abuse?. *Pediatric Nursing* 2003 Feb; 15(1):31-3
- Getnet M, wakgari D, 2009: prevalence and associated factors of female genital sectional study: BMC public Health, g:264 mutilation among Somali refugees in eastern E Ethiopia: a cross
- Ahmadi. K. (2016). In the Name of Tradition: Female Genital Mutilation in Iran. Un CUT / VOICES Press: [://www.amazon.com/Name-Tradition-Female-Genital](http://www.amazon.com/Name-Tradition-Female-Genital)
- Lindorfer, S. 2007. Sharing the pain of the bitter hearts: Liberation psychology and gender-related violence in Eastern Africa, LIT Verlag Münster.
- Meniro G, Medsci M, Hecht B, Hopkins M. Female circumcision: at our doorsteps and beyond. *Primery Care Update Ob/Gyn* 2000; 7:231- 7
- World Health organization, 2008 Eliminating female genital mutilation: an interagency statement UNAIDS, UNDP, UNECA, UNESCO, UNFPA, UNHCHR, UNICEF, UNIFEM, WHO. Geneva, Switzerland.
- UNICEF .2014. Female Genital Mutilation & Cutting [Online]. Available: <http://data.unicef.org/child-protection/fgmc>
- Isiaka, B. T. & Yusuff, S. O. 2013. Perception of Women on Female Genital Mutilations and implications for health communications in Lagos State, Nigeria. *American Academic & Scholarly Research Journal*, 5, 8.
- Boyle, E. H. & Preves, S. E. 2000. National politics as international process: the case of anti-female-genital-cutting laws. *Law and Society Review*, 703-737.
- UNICEF 2013. Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and exploration of the dynamics of change. New York: UNICEF.
- Rouzi, A. A. 2013. Facts and controversies on female genital mutilation and Islam. *European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 18, 10-14.
- Alawi, I. 2015. Female Genital Mutilation a Growing Problem in Iran. Available from: <http://www.weeklystandard.com/blogs/female-genital-mutilation-growing-problem-iran>
- World Health organization, 2008. Eliminating female genital mutilation: an interagency statement UNAIDS, UNDP, UNECA, UNESCO, UNFPA, UNHCHR, UNICEF, UNIFEM, WHO. Geneva, Switzerland.
- UNICEF. 2009. Protection against abuse, exploitation and violence: Female Genital Mutilation/Cutting.